

שלמה גיורא שוהם החיים בנואשות

המאמר דן בנואשות כהלך הנפש של האדם האותנטי. נואשות זו מובילה לחיפוש אחר יצירה והתגלות. הכותב מבחין במאמרו בין ייאוש לבין נואשות.

אותנטי, הפסיק לשיר בכלל.

מרסל דיבואָה, כומר-פילוסוף ירושלמי, הצהיר פעם שכל מה שזקוק לו אדם הוא ישו ובְּרָל, המסמלים עבורו את נושאי החסד האותנטי. הכעס הנואש, מחלץ אותנו מתהומות הייאוש. עניין זה התחוויר למחבר לאחר שפגש באַסקוֹנָה בחורה נכה ששמה אַנְגֵּלָה שמכרה פאסטה מדלת לדלת. היא נעה בסמטאות התלולות על כיסא גלגלים בקור המקפיא. המחבר שאל אותה איך היא מסתדרת עם נכותה ועם תנאי חייה הקשים מנשוא, והיא השיבה לו, במה שעשוי להיות סממנם האוניברסלית של הנואשים: *"Si tira avanti per la rabbia"* ("אתה דוחף את עצמך קדימה מכוח הזעם"). הנואשות מתגלה בריקודו של דמוקלס אשר מעולם לא רקד כה טוב תחת החרב, בהנחייתו של ניטשה "ליצור בסכנה", ובטענתו של בְּרַכְט כי לעולם לא מאוחר מדי ליצור, אף לא בנשימה האחרונה.

מרקוס אַנְגֵּלִיוֹס, איש הפרדוקסים, קיטר שכל עוצמת רומי אשר הופקדה בידי לא גרעה מעובדת היותו אקזיסטנציאליסט אותנטי המודע לחוסר התוחלת שבכוח, שר את תהילת הנואשות: "העֶנֶק לדעתך חופש מכל התחשבות. זאת תוכל לעשות אם תתייחס לכל פעולה כאילו הייתה האחרונה בחיך"³. אמירה זאת מבטאת קריאת תיגר על ההיסטוריה, וניסיון להיחלץ ממוסרות הזמן. אם כל רגע עלול להיות האחרון, הרי כל עוד שהגעת ל-*areté*, למימוש עצמי בפרק הווה נתון, אזי הרצפים הטמפורליים האחרים, החיים הארוכים ואפילו הנצח, הפכים מיותרים.

הייחודיות הבלתי ניתנת לשיעתוק של ה"ארטה" חיונית יותר מעובדת הישנותה בזמן. "ארטה" היא מילה יוונית עתיקה, אך זורְבָה של קְנַצְאָקִיס משתמש במקבילתה המודרנית: "עודנו מעדיפים את הבזוקי של הרגשות ואת הגשמת הרגע היודע שהמחר לא יבוא"⁴.

הצו האֶתִי המהותי לאקזיסטנציאליזם של זורְבָה, הוא להיות אותנטי. הזמן היחיד הנחשב הוא ההווה, על עוצמתו הנואשת, במנותק מעול העבר ומהבטחת העתיד. חירותו של אדם

עֶקְבִיָה בֶן מַהֲלָאֵל הביע ארבע עמדות בניגוד לדעת הרוב הרבני בתקופתו. הממסד קרא לו לחזור בו, ואף הבטיח לו את נשיאות בית הדין בתמורה. תשובתו הייתה: "מוטב לי להיקרא שוטה כל ימיי, ולא לעשות שעה אחת רשע בפני המקום, שלא יהיו אומרים, בשביל שררה חזר בו... ונידוהו ומת בנידו וסקלו בית דין..."¹.

על גיליאלו איימו בעינויים קשים אם לא יחזור בו מן התאוריה שכדור הארץ מסתובב סביב השמש. הוא השיב: *"Epur si muove!"* ("ובכל זאת, נוע תנוע"). לותר הורשע על ידי האינקוויזיציה, ונצטווה לחזור בו מן הכפירה הפרוטסטנטית. תשובתו הייתה *"Ich kann nicht anders"* ("אינני יכול אחרת").

שלושתם היו משוכנעים בצדקת דרכם, ודבקו נואשות באותנטיות שלהם. כך מציבה התאוריה שלנו במקום ה"אָנגֶסט" ההייזגרי – החרדה לקראת המוות – את הנואשות בתור הלך הנפש של האדם האותנטי. הלך זה מוביל למרד מתמשך כנגד ההיזרקות אל עבר המוות, תוך כדי חיפוש אחר יצירה והתגלות, אף בתנאים הדמיוניים הקשים או העלובים ביותר. הייאוש והנואשות אינם היינו-הך. הייאוש משתק את האדם באימפוטנטיות תחת האבן הסיזיפית. את הנואשות, כפי שאנו תופסים אותה, היטיב לבטא יותר מכול כומר ישועי שאמר: "כאשר אנו חיים על סף הנואשות, אז אנו חיים באמת"². כאשר אדם חש עצמו על סף האבדון, באפשרותו לאזור כוח לקראת "הקרב האחרון", שהוא למעשה אירוע המשכי, העשוי להתפרש על פני שארית חייו.

גיטריסט שניגן עם ז'ק בְּרָל, שהיה ה"דֶסֶפֶדו" האותנטי הארכיטיפי, אמר אודות ברל הזמר-מלחין-פילוסוף: "הוא מתאבד מחדש עם כל שאנסון". כל שיר אתך ז'ק ברל היה הקרב האחרון. הוא נהג לגייס את כל כוחותיו על מנת לחולל התפרצות יצירתית אותנטית. הוא חש כי חבל ההצלה שלו עובר דרך דיאלוג יצירתי עם אותם יחידים בקהל, שהיו מוכנים לקבל את זרימת החסד ששפעה ממנו, הפכה את אמונתו לאותנטית באופן נואש. כאשר חש כי אינו יכול עוד להיות

ומוסריותו הקיומית, אינם נמדדים על פי ערכו במחסד, אלא על סמך בחירתו באותנטיות נואשת, בתוך ההווה ההמשכי והמקודש של "אהיה אשר אהיה", אשר איננו מובנה בקיצביות הטמפורלית. עניין זה מתגלה ביכולת האנושית לחוות שוב ושוב סקרנות, או כפי שכינה זאת גבריאל מרסל, ב"יכולת הפליאה", שאינה כפופה לגיל דיאכרוני, הצלילה האינטנסיבית אל תמציתה של היצירתיות עשויה לגרש את פחדיו מפני המוות הקרב. אם הזמן הדיאכרוני חשוב פחות מן האותנטיות הסינכרונית של הרגע, תוכל הוודאות של המוות לשמש כנקודת ייחוס להסדרתן של עדיפויות החיים, ולא כסיומת משתקת. אם הטפלות האקזיסטנציאליסטית גלומה בחוסר אותנטיות, אזי הסבל אינו בהכרח רע, כל עוד הוא אותנטי.⁵ במשנה כתוב שאדם צריך לברך את אלוהים על הרע שנפל בחלקו, בדיוק כשם שעליו להודות לו על הטוב. ניתן ואף צריך לאהוב את אלוהים ולעבדו, בשל "יצר הטוב שבו" אך לא פחות מכך עקב "יצר הרע שבו". הקבלה הלוריאנית מפרשת אמירה זו כטענה בדבר יכולתו של האדם להפוך את יצר הרע לטוב דרך כוחות התיקון שבו. בהקשרנו, משמעות הדבר היא שבאמצעות האותנטיות ניתן להפוך את מה שנחשב בדרך כלל לרע, לקביל מבחינה אתית. פירוש זה מסביר מדוע הקבלה הלוריאנית מקדשת את רֶחֶב הזונה, אשר נשמתה ניטרה בשל התנהגותה האותנטית.

הסבר זה מצריך הבחנה בין ישותו המהותית של אדם, ובין התנסותו. הקרע שבין הקיום להיסטוריצזם הוא תנאי לאותנטיות של האדם. הייאוש, על פי קירקגור, הוא "צלב על קברי התקוות כולן".⁶ הייאוש מציין את דעיכתן של כמיהות גרעין האישיות, בעוד שהנואשות מסייעת לנו ליצור באורח אותנטי, ועל ידי כך, "להטעין את מצברינו" לקראת מחזורי טנטלו-סיוזיפיים חדשים של יצירה והתגלות. השיעבוד הטמפורלי לאחר הכוללני, הסבל והחסך החומריים, עלולים לעורר בנו ספק ביחס ליכולתנו להיות אותנטיים בתנאים של אומללות פיזית. הנואשות עשויה לטעת בנו את ההכרה שיצירתיות אותנטית אינה מיועדת לפרסום, לרווח כספי, או לנוחיות ארצית, אלא מהווה גלגל הצלה, שבו יכולים להיאחז אלה העומדים לטבוע בביצות השגרה. במיטבם, מתפקדים היצירה וההתגלות כ"פרפטואום מובילה" של חסד, המקשר בין הישות הנואשת לטרנסצנדנציה ומטעין מחדש את מצברי שתיהן. וכך ביטא אלבר קאמי בברק האופייני לו את התהליך בו אנו דנים:

"בשעה זו כאשר כל איש בתוכנו חייב לדרוך את קשתו כדי להוכיח את יכולתו מחדש, חייב לכבוש, בהיסטוריה, ובניגוד לה, את הרכוש שבידיו, את תנובתה הדלה של

שדותיו, את האהבה קצרת היום, על האדמה הזאת, בשעה זו שבה נולד סוף סוף אדם, ראוי להניח לתקופה ולטירופי ההתבגרות שלה. הקשת נדרכת, העץ חורק. בשיאה של הדריכה מזנק מעופו של חץ ישר יציב מעופו וחופשי".⁷ הקשת והחץ הם אנו, והמתח המתהווה ביניהם הוא כמיהות הגרעין הדיאלקטיות המעניקות לנו חיים. יצירה אותנטית מאפשרת לנו את החירות להעניק ערכים מוסריים לסביבתנו האנושית והאובייקטיבית, ולא להוים. האדם בנואשותו האותנטית הוא המקור היחידי לנורמות, ואלוהים הוא צלו הנורמטיבי.

הערות

¹ משנה, עדויות, פרק ה' מו' מז.

² Ong, W. J. (SJ). (1986). Hopkins, *The self, and God*. Toronto: University of Toronto Press.

³ Aurelius, M. *Meditations* (p. 46). Harmondsworth: Pelican.

⁴ נ. קונצאקיס, **זורבה היווני**, עם עובד.

⁵ Marcel, G. (1948). *The philosophy of existence* (p. 4). Paris.

⁶ Kierkegaard, S. (1965). *The Journals of S. Kierkegaard* (p. 15). London: Collins.

⁷ Camus, A. *The rebel* (p. 270).